

Cite This Article:

Бондаревська К.В. Ключові загрози у сфері оплати праці та напрями їх подолання. International Journal of Knowledge Transfer Management Studies: International Scientific E-Journal. 2022. № 1. URL: https://iidskt.org.ua/wp-content/uploads/2022_1_1.pdf

Отримано
15 травня 2022
Прийнято до друку
27 червня 2022

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.6783445>

JEL Classification: J30, J31, J38

КЛЮЧОВІ ЗАГРОЗИ У СФЕРІ ОПЛАТИ ПРАЦІ ТА НАПРЯМИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Бондаревська Ксенія Валентинівна

Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро (Україна)

У статті відображено ключові загрози у сфері оплати праці, що здійснюють вплив на рівень доходів населення та добробут суспільства. Удосконалено науково-практичні підходи щодо нейтралізації проблемних явищ та загроз у сфері оплати праці на основі їх взаємозв'язку зі станом виконання функцій заробітної плати. Зокрема у числі основних загроз визначено низький рівень ціни робочої сили у поєднанні з високою вартістю життя, відсутність матеріальної складової стимулів до праці у працівників, відсутність соціальної справедливості в процесі формування та здійснення оплати праці, дерегуляція попиту та пропозиції на ринку праці, а також неефективний розподіл робочої сили, зниження рівня платоспроможного попиту населення. Серед напрямів подолання ключових загроз у сфері оплати праці визначено: підвищення мінімальних соціальних стандартів, стабілізацію інфляційних процесів, забезпечення зв'язку результатів та оплати праці, посилення відповідальності за несвоєчасну виплату заробітної плати, регулювання процесів диференціації доходів населення, індексацію заробітних плат, легалізацію тіньових доходів населення, розвиток малого та середнього бізнесу та створення нових робочих місць, залучення інвесторів, покращення інвестиційного клімату.

Ключові слова: оплата праці, безпека оплати праці, заробітна плата, загрози у сфері оплати праці.

**KEY THREATS IN THE SPHERE OF LABOR PAYMENT AND
DIRECTIONS OF OVERCOMING THEM**

Bondarevska Kseniia Valentynivna

University of Customs and Finance, Ukraine

The article reflects the key threats in the sphere of labor payment, which affect on the level of income and welfare of society. Scientific and practical approaches to the neutralization of problematic phenomena and threats in the sphere of salary based on their relationship with the state of performance of wage functions have been improved. In particular, the main threats are low labor costs combined with high cost of living, lack of material incentives for workers, lack of social justice in the formation and implementation of salary, deregulation of supply and demand in the labor market, and inefficient distribution labor force, reducing the level of effective demand of the population. Among the areas of overcoming key threats in the sphere of labor payment are: raising of the minimum social standards, stabilizing of the inflation, ensuring the relationship between results and salary, strengthening responsibility for late payment of salary, regulating the processes of income differentiation, wage indexation, legalization of shadow incomes population, development of small and medium business and creation of new jobs, attraction of the investors, improvement of the investment climate.

Key words: salary, salary security, wages, threats in the sphere of labor payment.

Постановка проблеми. З урахуванням наявності великого кола проблемних питань та значних загроз у сфері оплати праці, особливої важливості та актуальності в сучасних умовах набуває необхідність діагностики стану оплати праці та визначення шляхів щодо нейтралізації проблемних аспектів функціонування даної сфери. Важливість формування високого рівня соціальної безпеки саме у сфері оплати праці зумовлена першочерговістю ролі заробітної плати у формуванні відповідного рівня доходів населення, а також необхідністю урівноваження попиту і пропозиції на ринку праці за допомогою ставки заробітної плати, що являє собою ціну робочої сили. Наявність значних ризиків і загроз у сфері оплати праці, серед яких зниження реальної заробітної плати і реальних доходів населення, посилення еміграції та інших деструктивних явищ, перешкоджає формуванню стану соціальної безпеки та потребує застосування дієвого механізму щодо вирішення

проблемних питань. Ситуація у сфері оплати праці катастрофічно погіршується з початком повномасштабного вторгнення Росії на територію України. Втрачаючи робочі місця, значна частка населення України позбавляється основного та/або єдиного джерела доходів у вигляді заробітної плати. Крім того, рівень реальних доходів населення коригується зростанням цін та інфляційними коливаннями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемним аспектам у сфері оплати праці та формування гідного рівня життя населення присвячено широке коло наукових напрацювань як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, серед яких: О. Грішнова, О. Дороніна, Е. Лібанова, В. Заєць, О. Кравченко, Т. Вільгаген, Г. Стендінг та інші [1-10]. Дослідження науковців відображають особливості сучасного стану сфери оплати праці та висвітлюють авторське бачення вирішення вкрай важливих та значущих питань стосовно забезпечення гідного рівня життя населення. Особливої уваги заслуговують методологічні аспекти оцінки стану сфери оплати праці в умовах сьогодення, з урахуванням необхідності перегляду мінімальних соціальних стандартів в Україні.

Виділення невирішених раніше питань, що є частиною загальної проблеми, яким присвячується стаття. У той же час особливої уваги заслуговує необхідність теоретичного та науково-практичного обґрунтування загроз у сфері оплати праці та напрямів нейтралізації кожної з них, у відповідності до основних функцій заробітної плати в сучасних економічних умовах.

Формулювання мети статті. Метою дослідження є визначення ключових загроз у сфері оплати праці, а також обґрунтування науково-практичних підходів щодо нейтралізації відповідних проблемних явищ на основі їх взаємозв'язку зі станом виконання функцій заробітної плати.

Викладення основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Удосконалення державної політики оплати праці стає можливим лише на основі результатів діагностики стану, ключових тенденцій та проблемних явищ, пов'язаних із оплатою праці та формуванням доходів населення України. При цьому «процес формування доходів пов'язаний з широким спектром актуальних проблем – зокрема, порушення його нормального перебігу спричиняє в суспільстві надмірну диференціацію за доходами та бідність, обумовлює зростання обсягів соціальних трансфертів та відповідних бюджетних витрат, покриття яких за складних соціально-економічних умов здійснюється здебільшого через грошову емісію, що прискорює інфляцію і, відповідно погіршує становище вразливих верств населення» [5, с. 118–119].

Певна нерівність (диференціація) доходів населення характерна для будь-якої країни, суспільного устрою, типу економічної системи, оскільки пов'язана із відмінностями об'єктивних факторів впливу на рівень доходів, які враховують особливості роботи, професійно-кваліфікаційні та інші якості працівника, характеристики отриманого результату, чинники мікро-, мезо- та макрорівнів (вид діяльності, рівень розвитку суб'єкта господарювання, стан розвитку регіону, галузі, економіки країни, особливості функціонування ринку праці тощо). У той же час рівень диференціації доходів може позитивно або негативно впливати не лише на темпи економічного розвитку, а й на стан соціальної безпеки. Відтак, невисокий рівень диференціації доходів прискорює економічний розвиток та забезпечує дотримання принципу соціальної справедливості; у той час як висока їх диференціація знижує ефективність економічної діяльності, розширює розрив за рівнем доходів між багатими та бідними, призводить до соціальних конфліктів, зростання соціальної незахищеності, погіршення психо-фізіологічних характеристик населення та зменшення тривалості його життя. Розповсюдження соціальної нерівності та посилення диференціації доходів в Україні пояснюється неефективністю державної політики, що має вираження у закорумпованості соціально-економічних відносин та олігархізації економіки, слабким соціальним захистом населення, значною залежністю розвитку країни від зовнішніх позик та зростанні зовнішнього державного боргу, інфляційних процесах. На думку експертів, «кожному третьому мешканцю України заробітної плати не вистачає для придбання необхідних життєвих потреб, а кожний другий працездатний мешканець України працює в умовах вторинної, третинної зайнятості, одержуючи доходи в тіньовому секторі економіки, які не оподатковуються [6, с. 574]. Своєрідну основу для формування соціальних стандартів, а також організації оплати праці з урахуванням принципу соціальної справедливості формують показники мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму, адже саме рівень мінімальних соціальних стандартів орієнтує систему формування доходів населення на відповідний рівень життя. Порівнюючи досвід провідних країн світу та реалії України, простежується суттєва відмінність в самій методології обчислення показника мінімальної заробітної плати. Так, якщо в Україні в основу її розрахунку покладено прожитковий мінімум на одну працездатну особу, що характеризує рівень задоволення мінімальних споживчих потреб на рівні фізіологічного виживання і тривалий час не переглядається, то в США цей стандарт характеризує вартість життя домогосподарства, що складається з двох дорослих людей і двох дітей [7, с. 292].

Враховуючи той факт, що наразі мінімальна заробітна плата в Україні є найнижчою серед усіх країн-членів ЄС, постає необхідність у значному підвищенні її рівня. У той же час зростання мінімальної заробітної плати має підтримуватися необхідним обсягом золотовалютних резервів у країні та таким рівнем економічного розвитку, що передбачає збільшення ВВП на душу населення як показника суспільної продуктивності праці. В іншому випадку буде отримано зворотній ефект, що виражається у зростанні інфляції, падінні реальних доходів населення та його купівельної спроможності. Крім того, необґрунтоване підвищення мінімальної заробітної плати сприяє поширенню явища безробіття. Так, згідно дослідження досвіду 14 країн світу, проведеного Національним бюро економічних досліджень США, підвищення мінімальної заробітної плати лише на 4–5 доларів США призводить до скорочення робочих місць на підприємстві на 2 % [8, С. 8]. Однак збільшення мінімальних соціальних стандартів є не лише життєво необхідним для врахування принципу соціальної справедливості в процесі забезпечення соціальної безпеки на ринку праці за рахунок зростання рівня доходів громадян, а й сприятиме формалізації соціально-трудових відносин, покращенню соціального захисту, зростанню податкових надходжень до бюджету. Таким чином, стримування рівня мінімальної заробітної плати є недопустимим, враховуючи кризовий стан сфери оплати праці. Варто зазначити, що підвищення показника має бути поступовим та орієнтуватися в першу чергу на стан економічних процесів в країні, включаючи інфляційні коливання. Саме співвідношення індексів середньої (номінальної), реальної заробітної плати та споживчих цін засвідчує дієвість механізмів формування оплати праці в контексті забезпечення гідного рівня доходів і життя населення.

Фактично, отримана працівником заробітна плата не компенсує його зусиль, витрат часу, професійно-кваліфікаційного рівня, досвіду, складності функцій та результативності діяльності, а також не забезпечує задоволення життєвих потреб. Таким чином, однією з основних загроз у сфері оплати праці є низька ціна робочої сили (заробітна плата) у поєднанні з високою вартістю життя. Окрім значної інфляції, що нівелює зростання середньої заробітної плати, на рівні суб'єктів господарювання існує проблема низької частки витрат на робочу силу в структурі виробничої собівартості. На думку дослідників О. В. Шляги та Л. О. Пархоменко, «одним з чинників незначної частки заробітної плати в собівартості продукції є низький рівень доданої вартості, створюваної на українських підприємствах» [9, с. 44–45]. Вирішення вищезазначеної проблеми полягає у переорієнтації економіки країни на розвиток високотехнологічних галузей та експортоорієнтованого виробництва

готової продукції, що сприятиме покращенню фінансового стану суб'єктів господарювання та появи резервів для підвищення рівня оплати праці.

На жаль, наразі заробітна плата не виконує основні свої функції, формуючи численні загрози та негативні наслідки для держави, суспільства, суб'єктів господарювання та індивіда (рис. 1).

Рис. 1 Загрози безпеці оплати праці та їх наслідки

Джерело: розробка автора [10]

Зокрема, невиконання *відтворювальної функції* являє собою загрозу низького рівня ціни робочої сили у поєднанні з високою вартістю життя, що сприяє поширенню бідності та зубожіння населення. *Стимулююча* функція покликана встановлювати тісний зв'язок між результатом праці та її оплатою. Однак наразі такий мотиваційний механізм для більшості працівників вітчизняних підприємств, організацій та установ відсутній або функціонує частково, що спричиняє зниження продуктивності праці та якості роботи,

здійснюючи негативний вплив і на ефективності діяльності суб'єктів господарювання. Невиконання *соціальної* функції становить загрозу відсутності соціальної справедливості, за якої однаковий результат роботи повинен компенсуватися однаковою винагородою (оплатою праці). Це спричиняє такі негативні наслідки, як зростання соціальної напруженості та конфліктності в суспільстві, демотивації в процесі трудової діяльності тощо. Згідно *регулюючої* функції заробітна плата повинна забезпечувати раціональний розподіл робочої сили між регіонами/галузями тощо з урахуванням особливостей кон'юнктури ринку праці. У випадку невиконання цієї функції спостерігається неефективність дії ринкових законів щодо регулювання попиту та пропозиції робочої сили та нераціональний розподіл трудових ресурсів з урахуванням регіональних та галузевих аспектів. Невиконання функції щодо *формування платоспроможного попиту* визначає загрозу його зниження, що негативно впливає на рівень попиту на товари і послуги на внутрішньому ринку, знижуючи його, а також стимулює зростання цін та викликає проблему забезпечення прибутковості вітчизняних підприємств.

З метою вирішення проблемних питань у сфері забезпечення безпеки оплати праці постає необхідність у розробці та впровадженні системи заходів нормативно-правового та організаційно-економічного характеру, який сприятиме нейтралізації основних загроз (рис. 2).

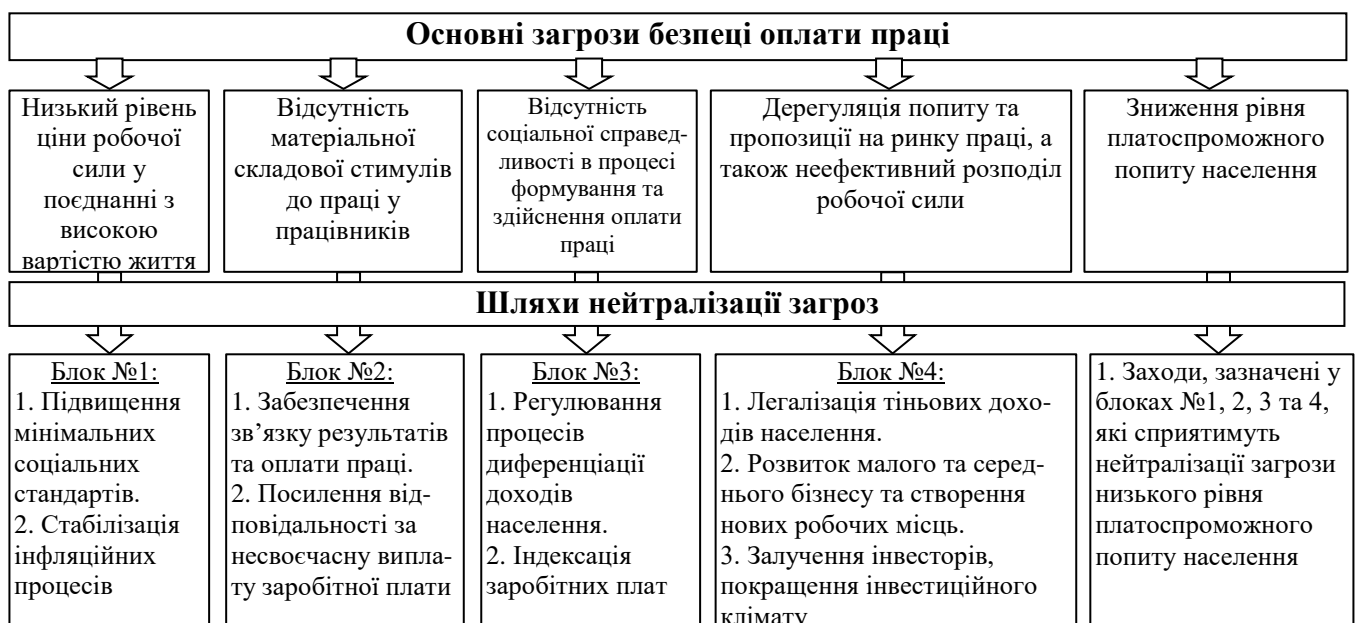

Рис. 2. Заходи щодо нейтралізації загроз у сфері оплати праці

Джерело: розробка автора [10]

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розробок за даним напрямом. З метою нейтралізації виявлених загроз у сфері оплати праці та забезпечення соціальної безпеки населення у даному напрямі вважаємо за доцільне застосування комплексного підходу до вирішення проблеми, що передбачає цілий ряд важливих заходів, серед яких: постійне та поступове підвищення мінімальних соціальних стандартів у оплаті праці, зокрема мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму, з урахуванням реального стану економіки країни та інфляційних коливань; стабілізація інфляційних процесів, проведення заходів грошово-кредитної політики щодо стабілізації фінансового стану держави та валютного курсу; формування тісного зв'язку між винагородою за працю та її результатом на рівні суб'єктів господарювання, у тому числі посилення адміністративної відповідальності за порушення термінів виплати заробітної плати; обґрунтування справедливої диференціації у міжпосадовому та міжкваліфікаційному розподілі, забезпечення рівної оплати за рівноцінну працю для працівників однакової кваліфікації; детінізація оплати праці; розвиток малого та середнього підприємництва; залучення зарубіжних та вітчизняних інвесторів до вкладення коштів у розвиток українських підприємств.

Впровадження вищеперелічених заходів також забезпечить зростання платоспроможного попиту населення та, відповідно, попиту на внутрішньому ринку, що в свою чергу, стимулюватиме нарощування виробництва й розвиток економіки. У випадку практичного застосування запропонованих напрямів щодо нейтралізації загроз у сфері оплати праці очікується зростання рівня добробуту населення за рахунок збільшення його доходів; зростання продуктивності та якості праці за рахунок формування дієвого мотиваційного механізму для працівників; зниження соціальної напруженості в суспільстві; збалансування кон'юнктури ринку праці; зростання платоспроможного попиту населення та підвищення прибутковості вітчизняних підприємств, що здійснюватиме позитивний вплив на економічний розвиток країни в цілому.

Список літератури

1. Standing G. *Global Labour Flexibility*. Macmillan, London. 1999. 441 p.
2. Wilthagen T. *Managing social risks with transitional labour markets*. In: Mosley, H., O'Reilly, J., Schömann, K. (eds.) *Labour Markets, Gender and Institutional Change: Essays in Honour of Günther Schmid*. 2002. pp. 264–289.
3. Kharazishvili Y., Kwilinski A., Grishnova O., Dzwigol H. *Social Safety of Society for Developing Countries to Meet Sustainable Development Standards: Indicators, Level, Strategic Benchmarks (with Calculations Based on the Case Study of Ukraine)*. *Sustainability* 2020, 12, 8953.

4. Дороніна О.А. Стратегія антикризової кадрової політики в системі забезпечення гідної праці в Україні: дис. ... докт. економ. наук. Донецьк, 2014. 446 с.
5. Заяць В.С. Формування доходів населення України: особливості та тенденції. Демографія та соціальна економіка. 2015. № 2 (24). С. 116-128.
6. Кравченко О.О. Аналіз рівня та якості життя населення України в умовах економічної та політичної нестабільності. Вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Випуск 17. 2017. С. 572-578.
7. Людський розвиток в Україні: історичний вимір трансформації державної соціальної політики / за ред. Е.М. Лібанової. Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України. К., 2014. 380 с. URL: https://idss.org.ua/monografii/2014_lyud_rozvitok.pdf,
8. Чирва Р. Від зарплати до зарплати. Профспілкові вісті. 2018. №3. С. 8-9.
9. Шляга О.В., Пархоменко Л.О. Проблеми заробітної плати в Україні та шляхи їх вирішення. URL: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_6_044.pdf
10. Бондаревська К.В. Стратегія забезпечення соціальної безпеки на ринку праці України. Дисертація на здобуття наук.ступеня д-ра екон.наук, Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2021.

References

1. Standing, G. (1999). Global Labour Flexibility. Macmillan, London. 441.
2. Wilthagen, T., In: Mosley, H., O'Reilly, J., Schömann, K. (2002). Managing social risks with transitional labour markets. Labour Markets, Gender and Institutional Change: Essays in Honour of Günther Schmid. 264–289.
3. Kharazishvili, Y., Kwilinski, A., Grishnova, O., Dzwigol, H. (2020). Social Safety of Society for Developing Countries to Meet Sustainable Development Standards: Indicators, Level, Strategic Benchmarks (with Calculations Based on the Case Study of Ukraine). Sustainability 2020, 12, 8953.
4. Doronina, O.A. (2014). Strategy of anti-crisis personnel policy in the system of ensuring decent work in Ukraine. Donetsk. 446 с.
5. Zayats, V.S. (2015). Income formation of the population of Ukraine: features and trends. Demography and social economy, 2 (24), 116-128.
6. Kravchenko, O.O. (2017). Analysis of the level and quality of life of the population of Ukraine in conditions of economic and political instability. Bulletin of the Mykolaiv National University named after V.O. Sukhomlynskyi, 17, 572-578.
7. Libanova, E.M. (2014). Human development in Ukraine: the historical dimension of the transformation of state social policy. Institute of Demography and Social Research named after M.V. Birds of the National Academy of Sciences of Ukraine. 380 с. URL: https://idss.org.ua/monografii/2014_lyud_rozvitok.pdf
8. Chirva, R. (2018). From paycheck to paycheck. Trade union news, 3, 8-9.
9. Shlyaga, O.V., Parkhomenko, L.O. (2014). Wage problems in Ukraine and ways to solve them. URL: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_6_044.pdf
10. Bondarevska, K.V. (2021). The strategy of ensuring social security in the labor market of Ukraine (doctoral dissertation). Vinnytsia. DonNU named after Vasyl Stus.